

Valodu māja – latgaliešu valodai draudzīga vieta Rīgā

Inga Kaļva-Miņina

Izdirdot nosaukumu «Valodu māja», var raisīties dažādas asociācijas, tomēr tās visas būs saistītas ar valodu, – dažādi valodu kursi, projekti un pasākumi, grāmatu izdošana, Valodu muzeja izveide. Jā, tieši tik plašs ir darbības lauks, kurā Valodu mājas komanda strādā, īstenojot dažādas ieceres.

Šķiet, Latgalē Valodu māja vairāk kļuva pazīstama ar to, ka 2021. gadā izdeva latgaliešu noslēpumainās dzejnieces Marijas Dzeislas debijas dzejas krājumu «Vysta smierts», kas tika novērtēts ar Latgaliešu kultūras gada balvu «Boņuks 2021». Protams, nedrīkst aizmirst arī Valodu mājas komandas organizētos latgaliešu valodas kursus un mācību grāmatu «Latgaliešu valoda iesācējiem»/ «Latgališu volūda suociejim», kas jau šogad decembrī ieraudzīs diensgaismu.

Lai uzzinātu vairāk par Valodu māju un tās komandas darbu – īstenojamiem projektiem un nākotnes iecerēm –, sazinājos ar Valodu mājas dibinātāju SNORRI KARKONENU-SVENSONU un projektu vadītāju ELĪNU KOKAREVIČU. Viens otru papildinot, viņi ar savu stāstījumu ievēd Valodu mājas brīnumainajā pasaulē, kurā satiekas un labi sadzīvo daudz dažādu valodu. Ir jāatceras, ka arī tad, ja valoda (piemēram, latgaliešu valoda) ir mazāk lietota, tai piemīt īpaša vērtība un tikai no valodas lietotājiem ir atkarīgs, cik īss vai garš būs valodas mūžs. Valodu mājas komanda rūpējas par to, lai sabiedrību izglītotu un ļautu tai apzināties, ka valoda ir daļa no cilvēka identitātes.

Kas ir Valodu māja?

Kopš 2018. gada Rīgā, Avotu ielā 33, ikvienam, kura dzīvē svarīga loma ir daudzveidīgajai valodu pasaulei un tās iepazīšanai, ir iespēja pavesoties šajā omulīgajā vietā – Valodu mājā. Te ir neparasta valodu bibliotēka un grāmatu antikvariāts, var iemācīties dažādas valodas un iegādāties vērtīgas grāmatas

«Valodu māja ir organizācija, kultūras centrs, kuras mērķis ir caur valodu panākt pozitīvas pārmaiņas gan indivīda dzīvē, gan sabiedrībā kopumā, lai tā būtu iekļaujošāka, padarot labāku dzīvi visiem cilvēkiem. Valodu māja radās pirms četriem gadiem, te ir bibliotēka, kurā ir grāmatas no dažādu valodnieku krājumiem, ko cilvēki var izmantot. Veicinām valodu apguvi, rīkojot kursus un sagatavojot mācību materiālus,» stāsta Snorre Karkonens-Svensons.

«Gribam dibināt pirmo valodu muzeju Latvijā. Pavisam pasaulē ir ap 80 valodu muzeji, kas patiesībā ir ļoti maz, ņemot vērā, cik sabiedrībā ir svarīga loma valodai. No visiem šiem muzejiem tikai neliela daļa stāsta par valodu kopumā, nevis par kādu konkrētu valodu vai valodnieku. Mēs gribam vēstīt par valodu kopumā, lai cilvēki reflektētu par valodas lomu viņu dzīvē un sabiedrībā, par to, kā valodu var izmantot kā līdzekli, lai sabiedrība būtu labāka. Muzejs stāstīs vispārīgi par valodu, bet būs ar valodu situāciju Baltijas valstīs kā konkrētu piemēru. Tas ir mūsu nākotnes projekts, šobrīd mums ir tikai maza izstāde mūsu telpās.

Valodu mājas telpās notiek dažādi pasākumi, tikšanās ar interesantiem cilvēkiem, ir bijuši koncerti, dzejas lasījumi. Veidojam tādu kā valodu domnīcu, jo vēlamies, lai cilvēki vairāk runātu par valodas lomu dažādos sabiedriskajos procesos, par problēmām sabiedrībā, par to, kā veidot jaunu terminoloģiju, lai vieglāk varētu runāt par nevēlamām vai vēlamām lietām sabiedrībā. Tādēļ arī rīkojam dažādas diskusijas, piemēram, Eiropas Valodu dienas laikā mums būs diskusija par iekļaujošo valodu. Runājot par mūsu izdevēdarbību un to, kādas grāmatas gribam izdot, – vēlamies dot balsi tiem cilvēkiem, kas tiek mazāk uzklausti un sadzirdēti sabiedrībā,» turpina S. Karkonens-Svensons.

Valodu mājas komanda nepilnā sastāvā (no kreisās) – Valodu mājas līdzdibinātāja Marta Roķe, Valodu mājas stratēģis Gatis Pāvils un Snorre Karkonens-Svensons

Latgaliešu kultūras gada balva «Boņuks 2021»

«Marija Dzeisla sazinājās ar Snorri, jo zināja, ka izdodam grāmatas. Piedāvāja apskatīties manuskriptu. Apskatījām un nospriedām, ka to ir vērts izdot. Marijai Dzeislai jau bija idejas, kas varētu palīdzēt rediģēt grāmatu, savukārt Valsts kultūrkapitāla fonds piešķīra finansējumu. Izdevām Dzeislas krājumu ne tikai tāpēc, ka viņa raksta latgaliski, bet tāpēc, ka tā ir augstvērtīga dzeja. Te sakrita mūsu kā izdevēju vēlmes un autora vēlmes un ieceres,» stāsta Elīna Kokareviča.

«Kādēļ Marija Dzeisla izvēlējās tieši mūs? Pieļauju – tāpēc, ka esam latgaliešu valodai draudzīga vieta Rīgā. Man liekas, ir ļoti svarīgi, ka latgaliešu literatūra, valoda pieder visai Latvijai, un tas ir tikai dabiski, ka arī izdevniecības Rīgā izdod literatūru latgaliski. Jebkurai lielai Latvijas izdevniecībai būtu jāizdod grāmatas gan latviski, gan latgaliski – abos latviešu rakstu valodas paveidos. Lai latviešu valoda dzīvotu, ir jāuztur abas šīs rakstu tradīcijas, tā ir jebkuras lielas izdevniecības atbildība – rūpēties par abām rakstu valodas tradīcijām,» uzskata Snorre.

Valodu mājas komandas ieguldītais darbs – noslēpumainās latgaliešu autores Marijas Dzeislas debijas dzejas grāmata «Vysta smierts» – šogad tika novērtēts ar latgaliešu kultūras gada balvu «Boņuks 2021»; attēlā – Valodu mājas pārstāvji (no kreisās) – Aleksandrs Kirillovs, Kristiāna Kampare, Marta Roķe un Elīna Kokareviča – pēc balvas saņemšanas

Atceroties Latgaliešu kultūras gada balvas «Boņuks 2021» saņemšanu, Elīna atzīst, ka bija liels prieks un gandarījums par paveikto darbu, kas ticis tik augstu novērtēts: «Marija atvēlēja mums «Boņuku», un tagad šī statūete atrodas Valodu mājā, lai to var apskatīt arī citi cilvēki un izjust lepnumu par to. Pasākums likās sirsnīgs, bija sajūta, ka iekļaujamies kādā kultūras daļiņā, kas ikdienā nav tik bieži sastopama. Latgaliešu kultūra norit savā nodabā, bet arvien vairāk, pateicoties dažādiem aktīvistiem, tā iziet plašumā un ir biežāk redzama un dzirdama.»

Mācību grāmata latgaliešu valodas apguvei

«Šobrīd ir nozērojama situācija skolās – vari absolvēt 12. klasi un neizlasīt nevienu grāmatu latgaliski. Latgaliešu valoda ir latviešu valoda. Latvieši ir analfabēti tādā ziņā, jo prot lasīt tekstus tikai vienā rakstu tradīcijā. Vēl sliktāk ir tas, ka latgaliešu valoda tiek izmantota vien dažās skolās Latgalē. Vēl arvien pēc 30 neatkarības gadiem nav parākta tā situācija, kāda bija pirms Ulmaņa laikiem, kad latgaliešu valoda tika lietota skolās,» saka Snorre.

Šogad decembrī iznāks mācību grāmata «Latgaliešu valoda iesācējiem»/ «Latgališu volūda suociejim», kas paredzēta latviešu literārās, krievu un angļu valodas lietotājiem patstāvīgai apgušanai. Grāmatas mērķauditorija ir plaša – gan tiem, kuri dzīvo Latgalē, bet latgaliešu valoda nav viņu dzimtā valoda, gan tiem, kuri ārpus Latgales vēlas apgūt šo valodu, paplašinot savu redzesloku, un arī tiem, kam latgaliešu valoda ir kā svešvaloda.

«Ir svarīgi, lai būtu iespēja mācīties latgaliešu valodu arī bez latviešu valodas priekšzināšanām. Ir jābūt iespējai apgūt jebkuru valodu pasaulē, un mūsu atbildība ir nodrošināt cilvēkam, vienai, no kurienes viņš ir, iespēju apgūt arī latgaliešu valodu,» saka valodnieks. «Mums bija kursi cilvēkiem, kuri neprata latviešu valodu, bet tomēr mācījās latgaliešu valodu. Gribētu, lai tādu cilvēku būtu vairāk. Jaunas valodas apgušana ļauj citādiem paraudzīties uz pasauli, iepazīties ar jaunu kultūru. Arī pašiem latgaliešiem, zinot, ka viņu valodu apgūt ārzemnieki, tiks stiprināta lepnuma sajūta par savu valodu, mudinot arī pašiem no tās nekastrēties, bet lietot publiski. Tā varam nodrošināt to, ka nākotnē valoda tiek lietota vairāk.»

Šogad jūnijā Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā notika starptautiskā zinātniskā konference «Reģionālās valodas izglītībā: no teksta līdz tekstpratībai», kurā Snorre Karkonens-Svensons prezentēja projektu par mācību grāmatas «Latgaliešu valoda iesācējiem» / «Latgališu volūda suociejim» izveidi

Elīna papildina: «Jāpiebilst, ka grāmatu veidojam mazliet citādi nekā ierasti tiek veidotas mācību grāmatas. Nevis balstoties uz ierastajiem apguves veidiem, bet primāri akcentējot komunikatīvo principu – to, kā mēs komunicējam, kā domājam par lietām, kad iepazīstamies ar jaunu valodu. Papildus tam grāmatā ir teksti, kas veido tādu kā stāstu, līdz ar to šo grāmatu varēs lasīt dažādos līmeņos – gan kā mācību grāmatu, gan mazliet arī kā izklaides grāmatu, kā arī izmantot kā bilžu grāmatu, jo šajā izdevumā būs daudz ilustrāciju. Grāmata paredzēta plašai auditorijai – teksti vai skaidrojumi būs pieejami arī angļiski un krieviski.»

Latgaliešu valodas un jaunnorvēģu valodas izstāde

Biedrība «Valodu muzejs» sadarbībā ar Jaunnorvēģu valodas kultūras centru (*Nynorsk kultursentrum*, vecākais valodu muzejs pasaulē, kas atrodas Norvēģijā) un biedrību «LgSC» izstrādā projektu par latgaliešu un jaunnorvēģu valodas digitālo un ceļojošo izstādi, kas būs apskatāma skolās un bibliotēkās. «Projektā iesaistīti vairāk nekā 10 cilvēki. Mēs strādājam, lai virtuālajā vidē sniegtu ieskatu latgaliešu un jaunnorvēģu valodas specifikā – no pilsoniskās aktivitātes un iesaistes skatupunkta. Iedvesmas avots un labs piemērs mums ir jaunnorvēģu valoda, kura laika gaitā tieši caur aktīvismu ir kļuvusi spēcīgāka un Norvēģijā tiek lietota kā otra oficiālā rakstu valoda. Mēs vēlamies parādīt šīs situācijas līdzības un atšķirības, smelties iedvesmu no abām valodām. Gribam izvest valodas no to ierastajiem lietošanas rāmjiem,» par izstādes mērķi stāsta Elīna.

Projektu vadītāja atzīst, ka izstādes mērķis ir arī paskatīties mazliet plašāk, šajā gadījumā – ne tikai uz latgaliešu un jaunnorvēģu valodu, bet vispār uz to, kādas cilvēkiem ir pieredzes, personīgie stāsti par valodas lietojumu: «Lepnuma, kauna sajūtas stāsti, stāsti par to, kur valodu var sastapt, kā cilvēki ieinteresējas par kādu konkrētu valodu. Piemēram, reps latgaliešu valodu noteikti ir padarījis daudz populārāku nelatgaliešu vidū. Šis ir trīs gadu projekts. Sākām jau pagājušajā gadā, šogad strādājam

Fotomirklis no projekta «Latgaliešu un jaunnorvēģu valodas izstāde: sadarbība un pieredze mūsdienu digitālu risinājumu izstrādē» darba semināra Rīgā šī gada 10.–12. augustā (Valodu mājas pārstāvji projektā: Gatis Pāvils, Elīna Kokareviča, Jevgenija Fridvalde, Snorre Karkonens-Svensons, Elīna Drulle, norvēģu partneri no Jaunnorvēģu valodas kultūras centra: Tūne Šlēnēsa (*Tone Slenes*), Eisteins Hīde (*Øystein Hide*) un Māri Tveiti (*Mari Tveit*))

pie satura un koncepcijas izveides, bet nākamā gada vasaras sākumā izstāde varētu būt jau pieejama interesentiem.»

Snorre turpina par latviešu un norvēģu valodas līdzību: «Abas ir valodas, kurām ir divas rakstu valodas tradīcijas, līdz ar to ir interesanti salīdzināt šo situāciju tagad un smelties idejas, kāda tā varētu būt nākotnē. Situācija ir līdzīga – abās valstīs ir viens reģions, kurā lieto citu rakstu valodas tradīciju. Latvijā latgaliešu valodai ir arī likumdošanas statuss, bet praksē nav tādas institūcijas, kas sekmētu valodas lietojumu. Bet nekas nenotiek tāpat, par daudzām labām lietām ir jācinās.

Norvēģijā ir lielāka valodiskā iecietība, tur cilvēki lepojas ar savām izloksnēm, var publiski runāt savā izloksnē. Šīs izstādes mērķis ir iedvesmot latgaliešus lietot savu valodu, lepoties ar to. Protams, viena izstāde nemainīs latgaliešu valodas statusu. Bet, pat ja tikai kādam vienam interesentam redzētais tiks aizdomāties un viņš iestāsies par latgaliešu valodu, tad mūsu iecere būs veiksmīgi realizējusies.»

Abi Valodu mājas pārstāvji uzsver, ka izstāde ir arī par valodas lietošanu kopumā, lai iedvesmotu cilvēkus, kas dzīvo citās valstīs, mudinot veicināt valodisko iecietību un saglabāt to bagātību, kas mums ir tieši dažādībā. Snorre uzsver, ka šobrīd veidojas divaina situācija – nevar lietot latgaliešu valodu, jo tā nav latviešu valoda, bet tajā pašā laikā latgaliešu valoda nav svešvaloda. Savukārt Elīna min kādu piemēru, ko nācies piedzīvot grāmatu tirdziņos: «Ir interesanta pieredze tirdziņos ar Marijas Dzeislas dzejoļu krājumu un citām grāmatām latgaliešu valodā, ko tirgojam. Kad cilvēkiem sakām, ka mums ir grāmatas latgaliski, tad viņi atbild – oi, nē, es no Kurzemes. Šī vēsturiskā robeža Kurzeme–Latgale vēl joprojām eksistē, neļaujot apgūt latgaliešu valodu.»

Sarunas noslēgumā Snorre uzsver: «Latgalieši ir atbildīgi par to, lai viņu valoda skanētu un dzīvotu. Ir jārunā latgaliski. Protams, ir bailes, ka otrs nesapratīs vai nepieņems, bet patiesībā tie ir aizspriedumi par citiem latviešiem. Jārunā lēnām, varbūt sacītais jāatkārt. Ir jāpārlāgojas runātājam, bet tas nenozīmē to, ka tev jāatsakās no savas valodas. Latgaliešu valoda ir latviešu valodas paveids, tā nav svešvaloda.»

Foto no Valodu mājas arhīva

Pisokūt Marijs Dzeislys dzejļu kruojumu «Vysta smierts» («Valodu māja», 2021) Latgališu kulturs gods bolvai «Boņuks 2021», tyka saceits: «Ar dzejļu kruojumu-dzeislīnīku «Vysta smierts» ('vystys smierts' i 'ysa tei nuove' – vuordu spēle) latvīšu literatūrā īt jauns, pošapzīneigs i skaļs bolss – Marija Dzeisla. Tys ir pseidonims, aiz kuruo nav juomeklej personeiba, bet gon plyustūša identitate, kas puorsamej atkareibā nu viestejuma i pat spiej puorsavītuot laikā. Autors, kurs sovu personeibu grib paturēt nūslāpumā, dzeislīnīkā koncentrejš iz asameibu ite i tāt, akcentējūt jū taidu, kaida jei veidojās sasaistē ar viesturi, dzymtu, vītu cauri laikim.»

Marija Dzeisla publiceji dzeju internetā kūpš 2016. goda – teksti ir cīši truopeiigi i runoj par dažaidom aktualom temom. Lai arī pi vairuokim juos Facebook profilā publicātajim tekstim ir bejuši vaicuojumi par autoris (voi autora?) vacumu, dzymumu, diskusejš izabeidz ar apzīnu, ka eisti-neibā ir vīnolga, deļtam ka svareiguokais tūmār ir teksts. I teksts sasa-runoj ar laseituoju, atsauc dažaidys atmnīs, sajiutys, lik padūmuot.

Interesanti, ka dzejis kruojums ir sadaleits sešuos nūdaļuos (nūslāgumā ir ari vuordineica), i kotra nūdaļa ir kai moza gruomateņa (*verīs attālā*) – vari suokt laseit taidā seceibā, kaidā gribi. Ka naesi viel lasejš Marijys dzejļus, tod meklej juos gruomotu voi ari losi dzeju juos Facebook profilā.

Ingas Kaļvas-Miņinas foto

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

«Par projekta raksta «Valodu māja – latgaliešu valodai draudzīga vieta Rīgā» saturu atbild SIA «Vietējā»»